

про те дбають мало. Чи багато українських артистів знає свою літературу, свою історію? Скільки мені не траплялось бачити по трупах українських історичних п'єс, то всі вони і в усьому не відрізняються от побутових п'єс; ставлячи історичні п'єси, зовсім не рахуються ні з тим часом, з якого п'єсу написано, ні з психологією» [7, с.5–8].

Таким чином, можна цілком упевнено сказати, що одним із джерел достовірних фактів, узагальнень, висновків, цікавих думок про український театр, про особливості його розвитку в окремий відрізок часу в певних соціально–політичних умовах (1905–1916 рр.) є часопис Наддніпрянської України «Рідний край». Розглянуті матеріали часопису досить повно відображали українське театральне життя Наддніпрянської України. Тут надруковано чимало різножанрових матеріалів, серед яких переважають рецензії. Ці публікації є важливим джерелом для окреслення тенденцій і напрямів у розвитку українського театру першого двадцятиліття ХХ ст., взірцем якого може бути творчість трупи М.Садовського. Окрім того, відзначенні публікації можуть слугувати цінним джерелом і для написання історії української театральної критики.

Список використаних джерел

1. Антонович Д. Триста років українського театру 1619–1919 / Д.Антонович; Вст. сл. авт. – Прага: Укр. гrom. вид. фонд, 1925. – 275 с.
2. Ашкарєнко Г. Спомин про першу Українську трупу // Рідний край. – П, 1906. – Число 15. – С.12–14.
3. Дмитрієв М. Український театр // Рідний край. – П, 1906. – Число 38. – С.16.
4. Дорошенко Н. Децо про українську драматичну школу // Рідний край. – П, 1906. – Число 21. – С.10–11.
5. Зозуля С. Український театр // Рідний край. – П, 1906. – Число 40. – С.9–10.
6. Кисіль О. Український театр. – К., 1925.
7. Пчілка Олена «Енеїда». Музична комедія (оперета) на 3 дії (по Котляревському). Уложив Микола Садовський. Музика Миколи Лисенка // Рідний край. – П, 1910. – Число 3. – С.5–8.
8. Семенко С. Журнал Рідний край (1905–1916) – перший легальний друкований орган національної періодики Наддніпрянської України початку ХХ століття. // Потужна сила рідного слова. – П, 2005. – С.358–379.
9. Старицька–Черняхівська Л. Двадцять п'ять років українського театру. – Україна. – 1907. – октяб.
10. Степаненко Н. «Рідний край» про театральну діяльність в Україні (кінець ХІХ – початок ХХ століття) // Рідний край. – П, 2011. – Число 1 (24). – С.230–235.
11. Татарин Т. Українське слово і мистецтво // Рідний край. – П, 1908. – Число 35. – С.11–14.
12. Франко І. Про театр і драматургію. – К.: Вид-во АН УРСР, 1957. – С.240.

References

1. Antonovych D. Trysta rokiv ukrai'ns'kogo teatru 1619–1919 / D.Antonovych; Vst. sl. avt. – Praga: Ukr. grom. vyd. fond, 1925. – 275 s.
2. Ashkarenko G. Spomyn pro pershu Ukrai'ns'ku trupu // Ridnyj kraj. – P, 1906. – Chyslo 15. – S.12–14.
3. Dmytrijev M. Ukrai'ns'kyj teatr // Ridnyj kraj. – P, 1906. – Chyslo 38. – S.16.
4. Doroshenko N. Deshho pro ukrai'ns'ku dramatychnu shkolu // Ridnyj kraj. – P, 1906. – Chyslo 21. – S.10–11.
5. Zozulja S. Ukrai'ns'kyj teatr // Ridnyj kraj. – P, 1906. – Chyslo 40. – S.9–10.
6. Kysil' O. Ukrai'ns'kyj teatr. – K., 1925.
7. Pchilka Olena «Enei'da». Muzychna komedija (opereta) na 3 dii' (po Kotljarev's'komu). Ulozhyv Mykola Sadov's'kyj. Muzyka Mykoly Lysenka // Ridnyj kraj. – P, 1910. – Chyslo 3. – S.5–8.
8. Semenکو S. Zhurnal Ridnyj kraj (1905–1916) – pershyj legal'nyj drukovanyj organ nacional'noi' periodyky Naddniprojans'koi' Ukrai'ny pochatku HH stolittja. // Potuzhna syla ridnogo slova. – P, 2005. – S.358–379.
9. Staryc'ka–Chernjahiv's'ka L. Dvadecjat' p'jat' rokiv ukrai'ns'kogo teatru. – Ukrai'na. – 1907. – oktjab.

10. Stepanenko N. «Ridnyj kraj» pro teatral'nu dijal'nist' v Ukrai'ni (kinec' HH – pochatok HH stolittja) // Ridnyj kraj. – P, 2011. – Chyslo 1 (24). – S.230–235.

11. Tataryn T. Ukrai'ns'ke slovo i mystectvo // Ridnyj kraj. – P, 1908. – Chyslo 35. – S.11–14.

12. Franko I. Pro teatr i dramaturgiju. – K.: Vyd-vo AN URSR, 1957. – S.240.

* * *

УДК 94(477):(470.62)»1917»

Петренко І.Є., аспірант історичного факультету, Київський національний університет ім. Тараса Шевченка (Україна, Київ), vanpetrenko@yandex.ru

Становлення військово–політичних відносин України з Кубанню в 1917 році

На основі документальних і архівних джерел проаналізовано процес становлення військово–політичних зв'язків між національно–демократичними силами України і Кубані в 1917 році.

Ключові слова: Україна, Кубань, військово–політичні відносини, козацтво, революція.

Petrenko I.E., graduate history department, Kyiv National Taras Shevchenko University (Ukraine, Kiev), vanpetrenko@yandex.ru

The formation of the military–political relations between Ukraine and the Kuban in 1917

Based on archival and published documents and materials, the author seeks to make a comprehensive analysis of the development of military–political relations between the national–democratic forces in Ukraine and Kuban in 1917. Without adequate study of this problem is impossible to form a complete and objective picture of the foreign policy of Ukraine in 1917–1921, respectively. In particular, the author examines key political contacts between Ukrainian and Kuban democratic forces, that became possible after the revolutionary changes in the Russian Empire in February 1917. Analyzed the problem of creating Ukrainian–Kuban political and military alliance, whose main objective was to fight against the Bolshevik military aggression against Ukraine and Kuban. Also analyzed the problem of the possible merger of Ukraine and Kuban in a single state in 1917 – early 1918.

Keywords: Ukraine, Kuban, military–political relations, cossacks, revolution.

Petrenko I.E., aspirant исторического факультета, Киевский национальный университет им. Тараса Шевченко (Украина, Киев), vanpetrenko@yandex.ru

Становление военно–политических отношений Украины с Кубанью в 1917 году

На основе документальных и архивных источников проанализирован процесс становления военно–политических связей между национально–демократическими силами Украины и Кубані в 1917 году.

Ключевые слова: Украина, Кубань, военно–политические отношения, казачество, революция.

Національно–визвольна боротьба українського народу в 1917 році підняла на одне з чільних місць проблему взаємовідносин України і Кубані. Історичний зв'язок кубанських земель з Україною, присутність у цьому регіоні великої кількості етнічного українського населення робили Кубань важливим чинником в зовнішньополітичних і військових планах українських урядів періоду революції.

Розвиток української дипломатії на сучасному етапі не може здійснюватись успішно без вивчення та узагальнення історичного досвіду міжнародної діяльності України та її дипломатичної служби в добу національно–визвольних змагань 1917–1921 років. У цьому контексті особливий інтерес становить всебічний аналіз проблеми зародження і розвитку військово–політичних відносин між національно–демократичними силами України і Кубані в 1917 році.

В українській історичній науці зазначена проблема знайшла своє часткове відображення на сторінках праць Д.Білого [5], Р.Коваля [7], В.Матвієнка [8], Р.Польового [10], В.Сергійчука [11], Д.Снегирьова [12] та ін.

Сучасна російська історична наука майже не приділяє уваги зазначеній темі, досліджуючи історію Кубані в контексті історії «єдиної і неділимї Росії» [6;9].

У зв'язку з цим, чимало аспектів з історії двосторонніх взаємин України і Кубані ще залишаються поза увагою дослідників і потребують всебічного вивчення. З огляду на це, автор у статті прагне проаналізувати процес становлення військово–політичних відносин України з демо-

кратичними силами Кубані в 1917 році, а також показати їх значення для міжнародного утвердження української державності.

Для підготовки статті автором було залучено документи і матеріали фондів Центрального Державного архіву вищих органів влади та управління України, спомини українських державних діячів та дипломатів тієї доби.

Перемога Лютневої революції в Росії призвела до значних революційних перетворень в Україні і на Кубані, які розпочалися в березні 1917 року. В Україні було створено керівний національно-демократичний орган Українську Центральну Раду на чолі з відомим українським істориком і громадсько-політичним діячем М.Грушевським. На Кубані в березні 1917 року встановилася влада Тимчасового уряду, а в квітні кубанські козаки відновили Кубанську Військову Раду та створили Тимчасовий Кубанський Військовий Уряд [6, с. 8].

Політичні зміни на Кубані не залишилися поза увагою Української влади. На початку квітня 1917 року на запрошення Української Центральної Ради на Всеукраїнський національний конгрес, що проходив у Києві, прибула делегація від Кубані на чолі з відомими кубанськими громадськими і політичними діячами С.Ерастовим і М.Ливицьким. Вони ж увійшли до розширеного складу Центральної Ради. С.Ерастова, як найстарішого за віком українського діяча, було обрано головою Всеукраїнського національного конгресу.

Влітку та восени 1917 року поглиблення протистояння між козаками та представниками некозацького (іногороднього) населення Кубані, в першу чергу щодо головного питання про землю, підштовхувало політичну еліту Кубані до створення загальнокубанських, а не суто козацьких, органів влади.

30 липня 1917 року з'їзд українських громадян і представників українського населення Чорноморської губернії ухвалив резолюції про приєднання її до України. І хоча ця резолюція не дала ніяких практичних результатів, і була лише виявом прагнень невеликої частини проукраїнськи налаштованого населення Чорноморщини, все ж вона заклала початки процесу політичного зближення України й Кубані [12].

У вересні 1917 року на засіданні другої сесії Кубанської Військової Ради були присутні делегати від Української Центральної Ради. У вітальній промові на їх пошану, голова Ради М.Рябовол зазначив: «Дорогі гості! Мачуха—доля відірвали наших дідів запорожців від материнського лона й закинула їх на Кубань. Більше ста літ жили ми тут сиротами по степах, по плавнях, по горах без материнського догляду. Царі робили все, щоб вибити з наших голів, із наших душ пам'ять про Україну й любов до Матері. Царі хотіли зробити з нас душогубів, хотіли, щоб ми, коли прийде той слушний час, час визволення України, своїми руками задавили ту волю, щоб ми свої шаблі пополоскали в крові Матері. Не діждались бо цього вони ніколи. Не діждались, бо хоч наші душі царі понівечили, та не вбили, й ми діти, руки на Матір не підняли б» [12].

7 жовтня 1917 року Кубанська Військова Рада ухвалила «Временное положеніе о высших органах власти в Кубанском крае». У відповідності з ним Кубанська область перейменовувалася в Кубанський край, а Кубанська Військова Рада – в Кубанську Законодавчу Раду [6, с. 9]. До її складу ввійшли 46 представників від козацтва, 46 від іногородніх і 8 від горців [10, с. 70].

3 жовтня 1917 року на Кубані, під керівництвом проукраїнськи налаштованого кубанського військово-політичного діяча К.Бардіжа, який був делегатом Першого всеукраїнського з'їзду Вільного козацтва у м. Чигирині, почалося формування частин Вільного козацтва, яке вже набуло значного поширення на теренах України. Ним до грудня 1917 року було створено Чорноморський кіш, який він особисто очолив і Гайдамацький кіш під керівництвом осавула І.Адамова. Кубанські вільнокозацькі коші загалом нараховували 5000 багнетів і шабель [7, с. 92; 15]. На початку 1918 року з кубанських українців—козаків та іногородніх був утворений кіш імені гетьмана Дорошенка, котрий

очолив козак станиці Канівської, діяч місцевої «Просвіти», вчитель гімназії В.Чепелянський. Ці підрозділи мали стати основою збройних сил Кубані у майбутній боротьбі з більшовиками.

З 1 по 11 листопада 1917 року в Катеринодарі проходила робота першої сесії Законодавчої Ради на якій замість Тимчасового Кубанського Військового Уряду було створено новий Кубанський крайовий уряд. Його головою став відомий кубанський політичний діяч Л.Бич [6, с. 10].

Після державного перевороту 25 жовтня 1917 року і приходу більшовиків до влади в Росії українсько-кубанські відносини набули подальшого зміцнення та поглиблення.

Загроза зі сторони більшовицької Росії підштовхнула уряд Української Народної Республіки до пошуку шляхів зближення з антибільшовицьки налаштованими урядами Дону та Кубані.

20 жовтня 1917 року було створено Південно-Східний Союз, що являв собою об'єднання кубанського, донського, терського, астраханського козацьких військ та народів Кавказу з метою створення козацької автономії. 16 листопада 1917 року було створено уряд Південно-Східного Союзу, який мав стати координаційним органом у співпраці його учасників [1, арк. 1–2].

У листопаді 1917 року в українських урядових колах виникає ідея створення загальноросійського федеративного уряду, до складу якого мали б увійти представники від різних частин колишньої Російської імперії. Передбачалося, що цей політичний орган об'єднає усі російські демократичні сили і стане реальною противагою уряду більшовиків. З цією метою для переговорів з урядом Південно-Східного Союзу було вирішено направити делегацію в складі М.Галагана та Є.Онацького. Паралельно з вирішенням питання щодо створення федеративного уряду, делегація мала з'ясувати військово-політичне становище на Кубані й, по можливості, дізнатися про настрої Кубанського уряду та населення стосовно ідеї об'єднання з Україною. Як зазначав сам М.Галаган: «...офіційно ми мали говорити з урядом Південно-Східного Союзу, але... ми мали теж вивчити окремо й спеціально становище кубанського уряду» [3, с. 295].

Делегація прибула до Катеринодара 10 грудня 1917 року. Під час зустрічі з головою Кубанського уряду Л.Бичем українською делегацією було порушено питання можливості військово-політичного об'єднання України і Кубані, на що Л.Бич висловився дуже обережно, наголошуючи, що «любів до України й стихійне почуття спорідненості не перетворилися ще у сформовану свідомість необхідності державно-політичної єдності...» [3, с. 301]. Також, за час перебування в Катеринодарі М.Галаган та Є.Онацький були присутніми на засіданні Кубанської Законодавчої Ради та на загальнокубанському з'їзді представників від усього населення Кубані. По закінченні своєї місії, М.Галаган зробив висновки, що зближення України і Кубані нашоветься на протидію з боку Південно-Східного Союзу та антиукраїнськи налаштованої частини кубанського політикуму, козацтва і населення. Як зазначав М.Галаган у своїх спогадах: «...союзницькі відносини Кубані з Україною могли постати або наслідком поширення складу уже утвореного Союзу шляхом приєднання до нього України, або шляхом виступлення Кубані із Південно-Східного Союзу та заключення окремого союзу з Україною. Нарешті, коли б навіть конкретно постала справа єднання України з Кубанню, то це питання не могло б бути рішене шляхом створення унітарної Української республіки, в склад якої увійшла б Кубань... навіть форма федеративного зв'язку... не могла б уповні відповідати становищу... найбільше... відповідною формою можливого їх зв'язку була б конфедерація двох цих самостійних республік» [3, с. 316].

30 грудня відбувся з'їзд українських громадських діячів та представників українського населення Кубані, на якому в прийнятій з'їздом резолюції було вказано «про приєднання Кубані до України». 4 січня 1918 року в Чорноморській губернії на заклик Чорноморської Української Ради було організовано збори 29 зареєстрованих у Новоросійську політичних партій та організацій, які висловились на під-

тримку Третього Універсалу Центральної Ради та звернулися до Кубанського крайового уряду про доцільність приєднання Чорноморської губернії і Кубанського краю до Української Народної Республіки [11, с.107–108].

14 лютого 1918 року уряд УНР на своєму засіданні, обговорюючи питання щодо заключення миру з Радянською Росією, беручи до уваги вищезгадані резолюції зборів українців Кубанського краю й Чорноморської губернії, ухвалила проект де зазначалося, що до складу УНР входять території «включаючи частину Кубані, частину Ростовського округу, Таганрозький округ, Чорноморську і Ставропольську губернії...» [11, с.108].

Проте, цим далекосяжним планам уряду УНР не судилося збутися. В лютому 1918 року, через наступ більшовицьких військ на Україну, відносини з Кубанню були на певний час перервані.

8 січня 1918 року Кубанська Законодавча Рада проголосила утворення Кубанської Народної Республіки, що мала входити до складу Росії на федеративних засадах [9, с.517]. Однак, проголошення республіки не покращило внутрішньо–політичного становища Кубані. На початку січня 1918 року більшовицькі загони та збільшовизовані частини 39–ї піхотної дивізії, що передислокувалися на Кубань з Кавказького фронту, захопили міста Армавір, Майкоп, Тихорецьк і Темрюк [9, с.520]. Ці населені пункти були важливими залізничними вузлами й мали стратегічне значення для подальшого більшовицького наступу на столицю Кубані – Катеринодар.

У січні–лютому 1918 року по всій території Кубані точилися бої між більшовицькими загонами і підрозділами Кубанського уряду. До середини лютого 1918 року більшовицькими військами було взято під контроль більшу частину території Кубані, й розпочато загальний наступ на Катеринодар.

16 лютого 1918 року на закритому засіданні Кубанської Законодавчої Ради було прийнято акт, в якому проголошувалося утворення самостійної Кубанської Народної Республіки [4, с.62]. Проте, ця постанова не мала під собою реального політичного підґрунтя, оскільки 28 лютого 1918 року під тиском більшовиків Кубанський уряд та Законодавча Рада, на чолі близько 3 тис. козаків, змушені були залишити Катеринодар [2, с.407].

Таким чином, протягом 1917 – початку 1918 років урядом Української Народної Республіки було здійснено ряд спроб щодо налагодження політичних і військових контактів з національно–демократичними силами Кубані. Проте, через внутрішні проблеми як в Україні так і на Кубані, ці відносини не вдалося поглибити і оформити у міцний українсько–кубанський військово–політичний союз.

Список використаних джерел

1. ЦДАВО України. – Ф.2592. – Оп.1. – Спр.29.
2. Катеринодар–Краснодар: Два века города в датах, событиях, воспоминаниях... Материалы к Летописи. – Краснодар: Краснодарское книжное издательство, 1993. – 800 с.
3. Галаган М. 3 моїх споминів (1880–ті–1920 р.): Документально–художнє видання / М.Галаган. – К.: Темпора, 2005. – 656 с.
4. Іванис В. Стежками життя (спогади) / В.Іванис. – Новий Ульм, 1959. – Кн. II.
5. Білій Д. Малиновий клин. Нариси з історії українців Кубані / Д.Білій. – К.: Товариство «Україна», 1994. – 120 с.
6. Зайцев А.А. Кубанское краевое правительство в годы революции и Гражданской войны на Кубани в 1917–1920 / А.А. Зайцев // Протоколы заседаний Кубанского краевого правительства: 1917–1920 / Сборник документов в 4–х томах. – Краснодар: «Библиотека Кубанского края», 2008. – Т.1. – С.7–14.
7. Коваль Р. Нариси з історії Кубані / Р.Коваль. – К.: Фоліант, 2004. – 440 с.
8. Матвієнко В.М. Українська дипломатія 1917–1921 років: на теренах постімперської Росії: Монографія / В.М. Матвієнко. – К.: Видавничо–поліграфічний центр «Київський університет», 2002. – 397 с.
9. Очерки истории Кубани с древнейших времен по 1920 г. – Краснодар: Советская Кубань, 1996. – 656 с.

10. Польовий Р. Кубанська Україна / Р.Польовий. – К.: Діокор, 2002. – 304 с.: іл.

11. Сергійчук В. Етнічні межі і державний конрдон України / В.Сергійчук. – К.: Українська видавнича спілка, 2000. – 432 с.

12. Снегірьов Д. Самостійна Кубанська Народна Республіка [Електронний ресурс] // Режим доступу: <http://unso.sumy.ua/2011/01/samostijna-kubanska-narodna-respublika/>

References

1. CDAVO Ukraini. – F.2592. – Op.1. – Spr.29.
2. Ekaterinodar–Krasnodar: dva veka goroda v datax, sobytijax, vospominaniyax...materialy k letopisi. – Krasnodar: Krasnodarskoe knizhnoe izdatelstvo, 1993. – 800 s.
3. Galagan M. Z moix spominiv (1880–ti–1920 r.): dokumentalno–xudozhne vidannya / M.Galagan. – K.: tempora, 2005. – 656 s.
4. Ivanis V. Stezhkami zhittya (spogadi) / V.Ivanis. – Novij Ulm, 1959. – Kn. II.
5. Bilij D. Malinovij klin. Narisi z istorii ukrainciv kubani / D.Bilij. – K.: Tovaristvo «Ukraina», 1994. – 120 s.
6. Zajcev A.A. Kubanskoe kraevoe pravitelstvo v gody revolyucii i grazhdanskoj vojny na Kubani v 1917–1920 / A.A. Zajcev // Protokoly zasedanij kubanskogo kraevogo pravitelstva: 1917–1920 / sbornik dokumentov v 4–x tomax. – Krasnodar: «Biblioteka Kubanskogo kraja», 2008. – T.1. – S.7–14.
7. Koval R. Narisi z istorii Kubani / R.Koval. – K.: Foliant, 2004. – 440 s.
8. Matvienko V.M. Ukrainska diplomatiya 1917–1921 rokiv: na terenax postimperskoj Rosii: monografiya / V.M. Matvienko – K.: Vidavnico–poligrafichnij centr «Kiivskij universitet», 2002. – 397 s.
9. Ocherki istorii kubani s drevnejshix vremen po 1920 g. – Krasnodar: Sovetskaya Kuban, 1996. – 656 s.
10. Polovij R. Kubanska Ukraina / R.Polovij. – K.: Diokor, 2002. – 304 s.: il.
11. Sergijchuk V. Etnichni mezhi i derzhavnij konrdon Ukraini / V.Sergijchuk. – K.: Ukrainska vidavnicha spilka, 2000. – 432 s.
12. Snegirov D. Samostijna Kubanska Narodna Respublika / D.Snegirov. [Elektronnij resurs] // Rezhim dostupu: <http://unso.sumy.ua/2011/01/samostijna-kubanska-narodna-respublika/>

* * *